

Arbiter – sędzia z wyboru

Zagadnienia ogólne

U podstaw sądownictwa polubownego leży zasada autonomii woli stron. To strony z własnej inicjatywy decydują o poddaniu sprawy pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, wyłączając, tym samym, drogę postępowania przed sądem państwowym. Jedną z najważniejszych przesłanek, jakimi kierują się, podejmując decyzję o wyborze arbitrażu, a zarazem charakterystyczną cechą sądu polubownego, jest to, że jest to **sąd ustanawiany przez same strony**¹. Sąd ten – z woli stron – w sposób prawnie wiążący rozstrzyga istniejący między nimi spór. Swoboda stron w zakresie ustanowienia sądu polubownego jest szeroka, a jej ograniczenia wypływają z zasady równouprawnienia stron w postępowaniu arbitrażowym oraz z regulacji ustawowych, które mogą nakazywać przyjęcie określonej (z reguły nieparzystej) liczby arbitrów oraz powołanie arbitrów spośród osób posiadających określone kwalifikacje².

Możliwość ukształtowania składu sądu polubownego przez same strony przesądza o atrakcyjności arbitrażu w stosunku do sądownictwa państwowego. W przypadku, gdy spór rozpoznawany jest przez sąd państwowy, strony nie mają bowiem żadnego wpływu na to, który konkretnie sędzia będzie rozpoznawał sprawę. Sędziemu państwowemu przydziela sprawę do rozpoznania i rozstrzygnięcia przewodniczący wydziału w określonym sądzie (np. wydziału cywilnego czy gospodarczego). Z istoty swojej funkcji każdy sędzia państwowy powinien być osobą kompetentną oraz bezstronną i niezależną. Powyższe założenie nie zawsze znajduje jednak odzwierciedlenie w realiach polskiego wymiaru sprawiedliwości. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dopuszczają w związku z tym możliwość zgłoszenia przez strony wniosku o wyłączenie sędziego, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie (art. 49 KPC). Strony mogą również zwrócić uwagę na zaistnienie przesłanek wyłączenia sędziego z mocy ustawy, wymienionych w art. 48 KPC. Należy jednak podkreślić, że również w sytuacji, gdy dojdzie do wyłączenia sędziego, strona nie ma wpływu na to, jaki sędzia zostanie wyznaczony na jego miejsce.

W odróżnieniu od sędziego sądu państwowego – będącego funkcjonariuszem państwowym – arbitra rozstrzygającego spór między stronami (orzekającego w ramach sądu polubownego) można określić mianem „sędziego z wyboru”³. Termin ten wskazuje

---

¹ Por. R. Morek, *Mediacja i arbitraż* (art. 183¹–183¹⁵, 1154–217 KPC). Komentarz, Warszawa 2006, s. 168.

² Por. M. Pazdan, *Prawne aspekty funkcji arbitra*, PUG 1994, Nr 2, s. 9.

³ Określenie to lepiej oddaje istotę instytucji niż pojęcie „sędzia prywatny”.

jednoznacznie na źródło umocowania arbitra, jakim jest wola stron. Natomiast ustawodawca w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego posługuje się zamiennie określeniem „sędzia sądu polubownego” lub „arbitr”.⁴

Poniżej zostaną przedstawione najważniejsze zagadnienia dotyczące arbitrow oraz sposobu konstituowania się sądu polubownego i jego składu. Przeprowadzona analiza pozwoli na podjęcie próby udzielenia odpowiedzi na pytanie, czym kierują się strony, dokonując wyboru arbitrow, oraz na ile zdają one sobie sprawę z tego, że arbiter wskazany przez stronę jest od niej niezależny.

Powoływanie arbitrow

Swoboda stron dokonujących zapisu na sąd polubowny (tj. zawierających umowę o arbitraż) przejawia się w możliwości wskazania konkretnych arbitrow (arbitra) bądź określenia sposobu ich powołania (art. 1171 KPC). Ustawodawca pozostawił również stronom możliwość ustalenia liczby arbitrow (art. 1169 KPC) oraz decyzję co do ich niezbędnych kwalifikacji i cech (art. 1173 KPC).

Strony mogą w umowie **określić liczbę sędziów sądu polubownego (arbitrow)**, a w braku takiego postanowienia powołuje się sąd polubowny w składzie trzech arbitrow (art. 1169 § 1 i 2 KPC). Określenie liczby arbitrow może nastąpić zarówno w zapisie na sąd polubowny, jak i w odrębnej umowie zawartej między stronami. Jeżeli strony wskazują w treści zapisu stały sąd polubowny jako właściwy do rozstrzygnięcia sporu, to – w braku odmiennego zastrzeżenia – są one związane regulaminem takiego sądu, a w szczególności jego postanowieniami dotyczącymi składu sądu i sposobu powoływania arbitrow. Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dopuszczają zarówno możliwość powołania sądu polubownego składającego się z parzystej liczby arbitrow⁴, jak również możliwość powierzenia rozstrzygnięcia sporu jednemu arbitrowi. W pierwszej z wymienionych wyżej sytuacji mogą wystąpić trudności z uzyskaniem większości głosów niezbędnej do wydania wyroku (art. 1195 KPC). Powołanie sądu polubownego w składzie jednoosobowym wiąże się z kolei z koniecznością osiągnięcia przez strony porozumienia co do konkretnej osoby arbitra. Zaletą takiego rozwiązania są natomiast niższe koszty postępowania⁵. Jeżeli same strony nie umieszczą w zapisie na sąd polubowny albo w zawartej po jego dokonaniu odrębnej umowie postanowienia o liczbie arbitrow (w sposób bezpośredni lub pośredni – w przypadku wskazania stałego sądu polubownego), znajdzie zastosowanie art. 1169 ust. 2 KPC, przewidujący powołanie sądu polubownego w składzie trzech arbitrow. Ustawodawca – pozostawiając swobodę stronom – uznaje więc za najbardziej optymalną nieparzystą (i większą niż jeden) liczbę arbitrow.

Strony dokonujące zapisu na sąd polubowny mogą – w granicach określonych przepisami Kodeksu postępowania cywilnego – **uzgodnić sposób powołania arbitrow** (art. 1171 § 1 KPC). Pierwszym istotnym ograniczeniem w tym zakresie jest regulacja zawarta

⁴ Nie jest więc wykluczony skład dwuosobowy, który w praktyce – w razie rozbieżności zdań arbitrow podczas głosowania nad wyrokiem – prowadziłby do sytuacji patowej.

⁵ Por. *Ł. Błaszczak, M. Ludwik*, Sądownictwo polubowne (arbitraż), Warszawa 2007, s. 157.

Więcej informacji na stronie wydawcy

<http://www.ksiegarnia.beck.pl/adr-arbitraz-i-mediacja/id3398,ADR-Arbitraz-i-Mediacja-kwartalnik.-Prenumerata-2010.html>